

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Κ. ΒΑΣΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ*

**Η ανθρωπίνη αξιοπρέπεια ως εξ υποκειμένου δίκαιο:
ένα φιλοσοφικό σχόλιο
στην ιστορία μιας νομικής έννοιας**

1. Αποτελεί άραγε η ιστορία των εννοιών το δικαστήριό τους – όπως θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε, παραφράζοντας (τον Schiller και) τον Έγελο¹, κατά τον οποίο η παγκόσμια ιστορία αποτελεί το παγκόσμιο δικαστήριο; Κάτι τέτοιο γιατί να μη ισχύει για την εξέλιξη της έννοιας της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας από τη ρωμαϊκή *dignitas*, η οποία κατ' αρχήν συνυφαίνεται με την έννοια του αξιώματος², μέχρι τη σύγχρονη μας *dignity*, για την οποία ειδικά μεριμνούν (με τρόπο μάλλον επιπόλαιο και γι' αυτό ευάλωτο στον σκεπτικισμό³) οικουμενικές διακηρύξεις, διεθνείς συμβάσεις και εθνικές νομοθεσίες ιδίως σε ζητήματα βιοηθικής⁴; Η ιστορία της έννοιας της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας (εφεξής απλώς αξιοπρέπεια) δεν φαίνεται ότι αποτελεί παρά την ιστορία των εκάστοτε αντιλήψεων ως προς το *status* των ανθρώπων (την *ιεράρχησή* τους) ή του ανθρώπου (την *υπεροχή* του)⁵.

---

* Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

1. Βλ. GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL, *Grundlinien der Philosophie des Rechts: oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse*, in *Sämtliche Werke* (Stuttgart: Friedrich Frommann Verlag, 4η έκδ. 1964), τ. 7ος, σ. 446, και πρβλ. τον συναφή σχολιασμό του ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΘΑΝΑΣΑ, *Χέγκελ: Ο Λόγος στην ιστορία - εισαγωγή στη φιλοσοφία της ιστορίας* (Αθήνα: Μεταίχμιο, 2005), σ. 352 επ.

2. Βλ. VICTOR RÖSCHL, «Η αξιοπρέπεια στην Αρχαία Ρώμη», in ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΟΝΔΥΛΗ, *Περί αξιοπρέπεια*, μετ. Λευτέρη Αναγνώστου (Αθήνα: Ίνδικτος, 2000), σ. 7 επ.

3. Πρβλ. STEVEN PINKER, «The Stupidity of Dignity» (: <http://pinker.wjh.harvard.edu/articles/media/The%20Stupidity%20of%20Dignity.htm>).

4. Για τον σχετικό προβληματισμό βλ. τον συλλογικό τόμο της Barbara T. Lanigan (ed.), *Human Dignity and Bioethics* (New York: Nova Science Publishers, Inc., 2008).

5. Πρβλ. JÜRGEN HABERMAS, «The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia of Human Rights», in Claudio Corradetti (ed.), *Philosophical Dimensions of Human Rights: Some Contemporary Views* (Dordrecht: Springer, 2012), ιδίως σ. 70 επ., DEREK PARFIT, *On What Matters* (Oxford: Oxford University Press, 2011), τ. 1ος, σ. 243 επ., και JEREMY WALDRON, «Dignity and Rank», in Meir Dan - Cohen (ed.), *Dignity, Rank, and Rights* (Ox-

Αν μάλιστα η κρίσιμη νομική έννοια είναι κατά βάση εκκοσμικευμένη θεολογική έννοια, όπως υποστήριξε «ο διαπρεπής, αλλά και διαθέσιμος για την υποστήριξή του προς το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς»⁶ Carl Schmitt ως προς τις πλέον σημαντικές έννοιες της σύγχρονης θεωρίας του κράτους⁷, η ιστορία της έννοιας της αξιοπρέπειας δεν έχει άραγε ήδη εκδώσει την ετυμολογία της; Κάτι ανάλογο του *silite theologi in munere alieno* που τόλμησε να εκστομίσει ο Albericus Gentilis⁸ έχει ήδη ειπωθεί και οφείλει (για τους ορθούς λόγους) να το λάβει σοβαρά υπ' όψιν του τόσο ο νομοθέτης όσο και ο δικαστής (η θρησκευτική ελευθερία έχει βαρύνουσα σημασία για την αξιοπρεπιά μας) κατά την αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων που θέτει, π.χ., η ραγδαία ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας στην εποχή μας. Εν όψει των εν λόγω καινοτομιών, γιατί η ιστορία της έννοιας να αδυνατεί να αρθρώσει την κρίσιμη τελευταία λέξη;

Στη συνέχεια, θα υποστηρίξουμε ότι η ιστορία της έννοιας της αξιοπρέπειας αποτελεί το δικαστήριο της, φιλοσοφικά μιλώντας, ακριβώς διότι υφίσταται ηθική πρόοδος από τη σύλληψή της ως *status* ιδίως του ελεύθερου πολίτη (σε αντίθεση προς εκείνο του δούλου) μέχρι τη σύλληψή της ως *status* του ελλόγου προσώπου και γι' αυτό κάθε ανθρώπου από μόνη την ύπαρξή του. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, η πολυσημάντη *dignitas*, υπό την επίδραση στωικών ιδεών⁹, πράγματι μεταπλάθεται από έννοια δηλωτική του κοινωνικού, πολιτικού και πολιτειακού *status* σε έννοια δηλωτική του υψηλού *status* του ανθρώπου εντός της απρόσωπης φύσεως. Ωστόσο, η φύση εν προκειμένω (νοούμενη ως υπερευποκείμενο) δεν αποτελεί παρά το πολύ μια εξ αντικειμένου τάξη αξιών. Το υψηλό *status* του ανθρώπου εντός της φύσεως, όπως εξ άλλου και κατά το θεολογικό δόγμα της Δημιουργίας, δεν αντίκειται προς τη θεσμική ιεράρχηση και κατάταξη των ανθρώπων, η οποία χαρακτηρίζει την παράδοση μέχρι τη Νεωτερικότητα. Η αξιοπρέπεια δεν συνυφαίνεται με δικαιώματα του ανθρώπου

ford: Oxford University Press, 2012 [υπό έκδοση]).

6. ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ Ι. ΜΑΝΕΣΗΣ, *Συνταγματικό Δίκαιο Ι* (Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα, 1980), σ. 43 σημ. 35.

7. Βλ. CARL SCHMITT, *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität* (Berlin: Duncker & Humblot, 6η έκδ. 1993), σ. 43.

8. *De iure belli*, I.12.

9. Βλ. ΠΑΥΛΟΥ Κ. ΣΟΥΡΛΑ, *Φιλοσοφία του Δικαίου: Μια ιστορική εισαγωγή Α'* (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000), σ. 149 επ.